

Nr 10.

Ankom till riksdagens kansli den 12 mars 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 13 februari 1942 dagtecknad proposition, nr 44, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 17 juni 1938 (nr 287)
om semester.

Härigenom förordnas, att 4 § lagen den 17 juni 1938 om semester¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

4 §.

Semester utgår — — — mellan parterna.

Rätt till semester föreligger endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar. Härvid skall med dag, å vilken arbete utförts, jämföras dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i 27 § värnpliktslagen eller med stöd därav föreskriven militärövning om högst sextio dagar, dock ej beredskapsövning samt ej heller militärövning som direkt ansluter sig till första tjänstgöring. I fråga om militärövning må likväl högst sextio dagar under varje kvalifikationstid räknas arbetstagaren till godo. Dag, under vilken arbetstagaren varit oförmögen till arbete eller fullgjort militär tjänstgöring, må icke räknas honom till godo, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

I semestern — — — däremot inräknas.

Denna lag länder till efterrättelse från och med den 1 januari 1942.

¹ Senaste lydelse se SFS 1941: 559.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma i andra kammaren väckt motion, nr 259, i vilken herrar *Lif* och *Jonsson* i Skutskär hemställt, att riksdagen måtte besluta, att 6 § semesterlagen kompletteras på det sätt, att arbetsgivaren ej må ha rätt att utan arbetstagarens medgivande förlägga semestern under tid, då militär tjänstgöring enligt 28 och 36 §§ värnpliktslagen fullgöres, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i propositionen framlagda förslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna andragit till stöd för sitt yrkande, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

Gällande bestämmelser.

Enligt 4 § första stycket *lagen den 17 juni 1938 (nr 287) om semester* (ändrad genom *lagen den 28 juni 1941, nr 559*) skall semester till arbetstagare, som enligt lagens övriga bestämmelser är berättigad till semester, utgå för kalenderår och omfatta en dag för varje kalendermånad anställningen varat under närmast föregående kalenderår (kvalifikationstid), för såvitt icke parterna träffat överenskommelse om att annan period av samma längd skall gälla såsom kvalifikationstid. Rätt till semester föreligger jämlikt andra stycket i samma paragraf endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar. Härvid skall med dag, å vilken arbete utförts, jämsättas dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i värnpliktslagen föreskriven repetitionsövning, beredskapsövning, landstormsrepetitionsövning eller landstormsbefälsövning. Dag, under vilken arbetstagaren varit oförmögen till arbete eller fullgjort militär tjänstgöring, må dock icke räknas honom till godo, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

6 § tredje stycket innehåller bland annat den föreskriften, att semestern icke utan arbetstagarens medgivande får förläggas till tid, då arbetstagaren fullgör sådan militär tjänstgöring, varom förmåles i 4 § andra stycket.

I detta sammanhang må anmärkas, att arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, icke är berättigad till semester utan endast till semesterlön (9 §), vars storlek bestämmes med hänsyn till arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under den kvalifikationstid, som omförmåles i 4 § första stycket.

Jämlikt den till och med 1941 års utgång gällande *värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443)* omfattade vanlig repetitionsövning 25 eller 30 dagar, beredskapsövning högst 30 dagar, landstormsrepetitionsövning 5 dagar och landstormsbefälsövning 12 dagar. Huvuddelen av de värnpliktiga skulle fullgöra en

repetitionsövning men viss för befälsutbildning uttagen personal skulle deltaga i två sådana övningar.

I den från och med den 1 januari 1942 gällande nya *värnpliktslagen den 30 december 1941 (nr 967)* finnas upptagna bestämmelser rörande utbildningstiden, som innebära väsentliga ändringar i förhållande till 1936 års värnpliktslag. Sålunda hava dels landstomsrepetitionsövning och landstomsbefälsövning utmönstrats ur lagstiftningen, dels repetitions- och beredskapsövningarna med avseende å såväl antal, längd som förläggning blivit ändrade och dels slutligen vissa nya militära övningar införts, vilka kunna vara av så kort varaktighet, att de kunna anses jämförbara med de slag av militär tjänstgöring, som för närvarande upptagas i andra stycket av 4 § semesterlagen. Bestämmelser rörande de nu ifrågavarande övningarna återfinnas i 27 § värnpliktslagen.

Jämlikt 28 § 1 mom. nya värnpliktslagen äger Konungen, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver, efter statsrådets hörande till tjänstgöring inkalla samtliga värnpliktiga eller värnpliktiga till det större eller mindre antal, som finnes behöfligt.

Slutligen må erinras om *lagen den 28 juni 1941 (nr 560) om semester för viss militär tjänstgöringstid m. m.*

Promemoria rörande författningsändringar med anledning av nya värnpliktslagen.

I en inom försvarsdepartementet den 10 november 1941 upprättad promemoria hava behandlats de av den nya värnpliktslagens bestämmelser berörda författningar, för vilkas ändring krävdes riksdagens medverkan, med undantag dock för lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, beträffande vilken författning särskild utredning påginge. I första hand har i promemorian behandlats semesterlagen.

Efter en redogörelse för stadgandena i semesterlagen och den äldre värnpliktslagen ävensom för de föreslagna bestämmelserna i den nya värnpliktslagen har i promemorian anförts:

I fråga om de militära övningar, som enligt semesterlagen skola jämföras med arbetad tid, medför den nya värnpliktslagen i huvudsak följande förändringar i jämförelse med nu rådande förhållanden. För huvuddelen av de värnpliktiga ökas antalet repetitionsövningar till två, varjämte övningarnas längd för en del värnpliktiga ökas från 25 till 30 dagar och i vissa fall kan uppgå till 60 dagar. Medan värnpliktig enligt nu gällande bestämmelser är skyldig att fullgöra allenast en beredskapsövning om högst 30 dagar, skola de värnpliktiga enligt förslaget till ny värnpliktslag vara skyldiga att deltaga i en eller flera beredskapsövningar om sammanlagt högst 180 dagar. Landstomsrepetitions- och landstomsbefälsövningarna avskaffas visserligen, men i stället infördes för flertalet värnpliktiga en efterutbildningsövning om 30 dagar.

Promemorian innehåller därefter följande:

Enligt uttalanden i samband med semesterlagens tillkomst utgör den semester, som enligt lagen tillförsäkras arbetstagaren, principiellt en mot-

prestation till det arbete, som denne utfört för arbetsgivarens räkning, och den avvikelse från denna princip, som skett därigenom, att viss militärtjänstgöring likställdes med utfört arbete, har föranletts av rena billighetsskäl. Att, därest förslaget till ny värnpliktslag genomföres, låta beredskapsövningarna, vilka ju som nämnts skola kunna erhålla en längd av ända till 180 dagar, bliva jämställda med tid, varunder arbete utförts för arbetsgivarens räkning, synes därför knappast kunna komma i fråga. Däremot torde sådana övningar böra i ifrågavarande avseende tillgodoräknas arbetstagaren, i den mån deras längd icke överstiger 30 dagar. Därigenom sker ju ingen ändring i nu rådande förhållanden. Repetitionsövningar och efterutbildningsövningar torde böra i sin helhet jämställas med tid varunder arbete utförts. De förra skola visserligen enligt den nya värnpliktslagen kunna för vissa mindre kategorier värnpliktiga nå en längd av 60 dagar, men det skulle utan tvivel verka stötande, om dessa värnpliktiga finge tillgodoräkna sig allenast hälften av den tid de fullgöra repetitionsövningar, medan flertalet värnpliktiga, som fått samma slags tjänstgöring uppdelad på två övningar om vardera 30 dagar, skulle få räkna sig hela denna tjänstgöringstid till godo.

Yttranden över försvarsdepartementets promemoria hava avgivits av socialstyrelsen, kommerskollegium efter hörande av Sveriges industriförbund samt handelskamrarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, chefen för försvarsstabens svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige samt de anställdas centralorganisation (Daco).

Beträffande innehållet i de avgivna yttrandena får utskottet hänvisa till propositionen sid. 6—10.

I samband med nu föreliggande spörsmål har *landsorganisationen* i sitt yttrande berört även andra bestämmelser i semesterlagen. Sålunda anföres, att, då enligt förslaget viss tid för beredskapsövningar icke komme att utgöra i kvalifikationshänseende privilegierad frånvarotid, semester skulle på grund av bestämmelsen i 6 § tredje stycket semesterlagen kunna utan arbetstagarens medgivande förläggas till sålunda icke privilegierad tid. Landsorganisationen ifrågasätter, om icke detta bör undvikas och därför erforderlig ändring i sistnämnda lagrum vidtagas.

Landsorganisationen anser det vidare lämpligt, att i förevarande sammanhang till reglering upptages frågan om rätt för arbetstagare, vilkas semester utgår enligt 9 § semesterlagen, att för kvalificering till semesterlön tillgodoräkna sig i 4 § andra stycket samma lag omförmäld, för dem ifrågakommande frånvarotid. Med hänsyn till ordalydelsen av bestämmelsen i 9 § torde för närvarande här ifrågavarande okontrollerade arbetstagare icke omfattas av privilegieringen. De skälighetshänsyn, som åberopats för privilegieringen av viss frånvarotid, hade emellertid ingalunda mindre giltighet för dessa arbetstagares vidkommande än för andra. Att i fråga om privilegierad militärtjänstgöring göra någon åtskillnad mellan denna arbetstagarkategori och övriga arbetstagare syntes särskilt oegentligt, sedan alla arbetstagare genom 1941 års lag likställdes i avseende å rätten att räkna tjänstgöring i förstärkt försvarsberedskap såsom privilegierad frånvarotid.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har i propositionen — efter att hava omnämnt nu gällande stadganden i 4 § andra stycket semesterlagen samt bestämmelserna rörande utbildningstiden i nya värnpliktslagen — anfört följande:

»De jämkningar i förhållande till vad tidigare gällt, som sålunda vidtagits i värnpliktslagen, föranleda ändring av nyss omnämnda stadgande i semesterlagen. Jag finner, i motsats till vad i några yttranden anförts, skäl icke föreligga att nu frångå den princip, som genomfördes vid semesterlagens tillkomst, nämligen att vissa militära övningar av kort varaktighet av billighetsskäl skola anses såsom arbetad tid och att den semesterlön eller semesterersättning, som till följd därav skall utgå, skall bestridas av arbetsgivarna. De nu ifrågavarande bestämmelserna i lagen äro av den natur, att de skola gälla främst under normala förhållanden. Huru militärtjänstgöring jämlikt 28 § 1 mom. värnpliktslagen skall behandlas ur semestersynpunkt är däremot ett spörsmål, som tarvar sin särskilda lösning. Vad sådan tjänstgöring under år 1940 beträffar bestämdes genom särskild lag den 28 juni 1941, att staten skulle svara för därå belöpande semesterkostnader; huruvida liknande eller annan anordning skall tillämpas såvitt angår av försvarsberedskapen föranledd militärtjänstgöring under år 1941 och eventuellt under följande år är föremål för övervägande av särskilda sakkunniga.

Regler i förevarande ämne kunna utformas så, att vissa i lagen angivna särskilda slag av övningar — t. ex. repetitionsövningar — skola anses såsom arbetad tid, oavsett övningstidens längd i det särskilda fallet, eller ock kan föreskrivas, att militära övningar av vad slag det vara må, som omfatta viss bestämd kortare tid, skola jämsättas med arbetad tid. Den förra utvägen har anlitats i gällande semesterlag, den senare utvägen tillstyrkes nu av chefen för försvarsstaben.

De olika i den nya värnpliktslagen upptagna övningar, om vilka nu synes kunna vara fråga, äro:

repetitionsövningar: antingen två om vardera 30 dagar eller en om 60 dagar eller i vissa mera sällan förekommande fall två om vardera 60 dagar; efterutbildningsövning: en om 30 dagar;

beredskapsövningar: en eller flera om sammanlagt högst 180 dagar.

I fråga om den tidrymd, inom vilken de olika övningarna senast skola vara fullgjorda, får jag hänvisa till den redogörelse, som lämnats i det föregående.

Vidare kan i detta sammanhang ifrågakomma även fortsatt tjänstgöring, vilken åligger värnpliktiga, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer, samt värnpliktiga, som idka studier för utbildning till läkare, tandläkare m. m.

Beträffande tjänstgöring för värnpliktiga, avsedda för handräckningstjänst, äger Konungen meddela föreskrifter. Det kan givetvis tänkas, att vissa kortvariga övningar därvid anbefallas.

Grunden till att den tid, under vilken vissa militära övningar fullgjorts, i 4 § semesterlagen förklarats jämsättad med arbetad tid har varit den, att frånvaron från anställningen under en kortare tid för fullgörande av en sådan

allmän medborgerlig plikt som värnplikt ansetts icke skäligen böra föranleda förlust av semesterförmåner för samma tid. Kostnaderna härför hava ansetts böra gäldas på samma sätt som övriga näringslivets omkostnader. Då den i gällande lag av praktiska skäl använda metoden med uppräknig av vissa övningar numera icke torde kunna utan undantag tillämpas, synes det mig lämpligt att nu övergå till den andra, nyss angivna metoden, vilken för övrigt närmare ansluter sig till grunden för nu ifrågavarande bestämmelser. Därvid synes böra föreskrivas, att med dag, å vilken arbete utförts, skall jämföras dag, under vilken arbetstagaren fullgjort i 27 § värnpliktslagen föreskriven militärövning om högst sextio dagar. Dagantalet sextio har valts med hänsyn till repetitionsövningarnas längd. Det är givetvis klart, att, om en i och för sig längre militärövning, t. ex. första tjänstgöring, avbrytes efter högst sextio dagar, t. ex. genom friskrivning på grund av sjukdom, den fullgjorda tjänstgöringen icke blir sådan att den i semesterlagens mening skall räknas såsom arbetad tid.

Bestämmelser av angivet innehåll medföra otvivelaktigt en ökad belastning på näringslivet. Denna är emellertid enligt min mening icke av sådan storleksordning, att annan princip för ifrågavarande övningars tillgodoräkning såsom arbetad tid än den nu tillämpade, enligt vilken arbetsgivaren och icke staten skall svara för kostnaden, bör övervägas; föreliggande förslag bygger på de synpunkter, som voro avgörande vid semesterlagens tillkomst och som då allmänt accepterades. Då de värnpliktiga åläggas starkt ökade bördor, är det skäligt, att dessa icke göras tyngre än som är oundgängligt. Det synes rimligt, att andra medborgargrupper bidra till att lätta dessa bördor. Från denna utgångspunkt synes den nyss omnämnda ökade belastningen på näringslivet motiverad.

Vissa modifikationerna i nyss angivna huvudregel synas emellertid böra göras. Sålunda bör beredskapsövning över huvud icke få tillgodoräknas såsom arbetad tid, även om den har en varaktighet av högst sextio dagar. Beredskapsövningar avses nämligen icke skola ifrågakomma under ordinära förhållanden. Vidare bör militärövning icke få anses jämförd med arbetad tid i det fall, att övningen följer direkt på första tjänstgöring; medgäves detta skulle de kategorier värnpliktiga, vilkas första tjänstgöring kan anses innefatta även annan övning, bliva orättvist behandlade. Slutligen bör under en och samma kvalifikationstid militärtjänstgöring icke få räknas såsom arbetad tid till större tidslängd än sextio dagar.

I 27 § värnpliktslagen föreskrivna militärövningar, vilka icke under några förhållanden komma att i semesterlagens mening räknas såsom arbetad tid, bliva med tillämpning av de i det föregående föreslagna bestämmelserna följande, nämligen första tjänstgöring (tjänstgöring i en följd), beredskapsövning, fortsatt tjänstgöring om mer än sextio dagar samt tjänstgöring för värnpliktiga, avsedda för handräckningstjänst, om mer än sextio dagar.

Till militär tjänstgöringstid, som jämlikt nu föreslagna bestämmelser skall få tillgodoräknas såsom arbetad tid, får arbetsgivaren enligt 6 § tredje stycket ej förlägga semester för en arbetstagare, därest denne ej samtycker därtill.

För en utvidgning i nu förevarande sammanhang av ifrågavarande bestämmelse, på sätt landsorganisationen ifrågasatt, synas mig icke föreligga tillräckliga skäl.

Landsorganisationen har slutligen förklarat, att det syntes lämpligt att nu till reglering upptaga frågan om rätt för arbetstagare, vilkas semester utgår enligt 9 § semesterlagen, att för kvalificering till semesterlön få tillgodoräkna sig frånvarotid, varom förmäles i 4 § andra stycket semesterlagen. Nämnda spörsmål innefattar emellertid principiella överväganden av den natur, att de enligt min mening icke lämpligen kunna upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang.»

Jämlikt 4 § andra stycket lagen om semester i lagrummets nu gällande lydelse jämföras med arbetad tid dels repetitions- och beredskapsövningar enligt 1936 års värnpliktslag, vilka övningar icke omfattat längre tidrymd än vardera högst 30 dagar, och dels de enligt samma lag anordnade kortvariga landstörmsrepetitions- och landstörmsbefälsövningarna. I den från och med den 1 januari 1942 gällande nya värnpliktslagen av den 30 december 1941 hava upptagits bestämmelser rörande utbildningstiden, vilka innebära väsentliga ändringar i förhållande till den äldre lagen. I anslutning härtill har i den till behandling föreliggande propositionen föreslagits ändrad lydelse av 4 § andra stycket semesterlagen av innehåll, att med arbetad tid skall likställas i 27 § nya värnpliktslagen eller med stöd därav föreskriven militärövning om högst 60 dagar, dock ej beredskapsövning samt ej heller militärövning som direkt ansluter sig till första tjänstgöring.

Utskottet.

Utskottet — som delar föredragande departementschefens uppfattning, att skäl icke föreligga att nu frångå den vid semesterlagens tillkomst genomförda principen att militära övningar av kort varaktighet av billighetsskäl böra jämföras med tid varunder arbete utförts för arbetsgivarens räkning — har vid sin granskning av det framlagda lagförslaget ej funnit anledning till erinran mot detsamma.

6 § tredje stycket semesterlagen innehåller bland annat den föreskriften, att semestern icke utan arbetstagarens medgivande får förläggas till tid, då arbetstagaren fullgör sådan militär tjänstgöring, varom förmäles i 4 § andra stycket. I den i anledning av propositionen väckta motionen har framställts yrkande av innebörd, att detta stadgande måtte utvidgas att avse jämföras till tiden obestämda tjänstgöring, till vilken jämlikt 28 § 1 mom. nya värnpliktslagen inkallelse kan ske, då rikets försvar eller dess säkerhet eljest det kräver. Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen har även landsorganisationen ifrågasatt ändring av 6 § i syfte att semestern icke utan arbetstagarens samtycke må förläggas till tid, då i 27 § värnpliktslagen avsedd beredskapsövning fullgöres. För en sådan utvidgning i nu förevarande sammanhang har emellertid departementschefen ansett icke föreligga tillräckliga skäl.

Enligt utskottets mening är det i regel icke lämpligt att semestern förläggas till tid, då arbetstagaren till rikets skydd är inkallad till något slag av militärtjänstgöring. Utskottet förutsätter emellertid, att så icke kommer att ske utan bärande skäl. Med hänsyn härtill och då semesterlagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag endast torde bära reglera frågan, huru för normala förhållanden avsedd tjänstgöringstid skall behandlas ur semester-synpunkt, får utskottet hemställa att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Landsorganisationen har vidare berört frågan om rätt även för okontrollerade arbetstagare, som avses i 9 § semesterlagen, att för kvalificering till semesterlön få tillgodoräkna sig i 4 § andra stycket semesterlagen avsedd militär tjänstgöringstid. Departementschefen har på denna punkt yttrat, att frågan innefattade principiella överväganden av den natur, att de enligt hans mening icke lämpligen kunde upptagas till prövning i nu förevarande sammanhang. Utskottet, som delar denna departementschefens åsikt, vill för egen del endast tillägga, att hithörande spörsmål synas väl förtjänta av uppmärksamhet från statsmakternas sida.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte antaga det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget; samt

B. att motionen II: 259, i den mån den icke kan anses besvarad genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 mars 1942.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Tamm*, *Löfvander*, *Wistrand*, *Olof Carlsson*, *Sten*, *Nils Elowsson* och *Näslund*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Hage*, *Hermansson*, *Wallén**, fru *Johansson* samt herrar *Håstad* och *Jansson* i Hällefors.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.